

Nizomiy nomidagi TDPU Jahon tarix kafedrası o‘qituvchisi **J.Kamolov**  
Tarix fakulteti 2-kurs talabasi **Abduqodirova Muattar**

---

## **KELTLAR VA ULARNING DAVLATCHILIGI**

**Annotasiya:** Ushbu maqolada german qabilalaridan bir bo‘lmish keltlarning kelib chiqishi, davlatchilik tarixi va bugungi kundagi sivilizatsion bosqichlarini yoritdim.

**Kalit so‘zlar:** keltlar, druidlar, Hallstatt madaniyati, La Tane madaniyati.

---

**Kirish:** Keltlar Yevropaning qadimgi aholisi bo‘lib, ularning kelib chiqishi uzoq tarixga ega. Bu xalq miloddan avvalgi ming yilliklarda Markaziy Yevropa va Britaniya orollarida yashab, o‘ziga xos madaniyati, urf-odatları, va tillari bilan tanilgan. Ular dastlab hozirgi Germaniya, Shveysariya, Frantsiya (Galliya) kabi hududlarda yashab, keyinchalik Britaniya orollari, Ispaniyaning shimoliy hududlari, Irlandiya, va boshqa joylarga ko‘chibketganlar.

Keltlarning ilk izlari bronza davriga borib taqaladi. Qadimgi yodgorliklar va qabrlar orqali topilgan ma‘lumotlarga ko‘ra, ular mustaqil qabilalar va qabila ittifoqlarida yashagan, harbiy va ijtimoiy tashkilotlar rivojlangan. Arxeologik topilmalarga qaraganda, ularning rivojlangan madaniyati bor edi. Ayniqsa, miloddan avvalgi VIII-V asrlarda Hallstatt madaniyati (hozirgi Avstriya va Germaniya hududlarida) va keyinchalik miloddan avvalgi V asrdan La Tene madaniyati (Markaziy Yevropa) paydo bo‘lgan. Bu madaniyatlar keltlarning kundalik turmushi, san‘ati, va urf-odatlarida namoyon bo‘lgan.

Miloddan avvalgi IV-III asrlarda kelt qabilalari o‘z hududlarini kengaytirib, butun Yevropaga tarqaldi. Keltlar Galliyaga (hozirgi Frantsiya) ko‘chib o‘tib, bu yerda Galliya davlatlarini barpo etishdi. Shuningdek, ular Italiya, Gretsiya, hatto kichik Osiyoda ham joylashib, u erda Galatiya qabilalari sifatida tanilgan. Bu davrda keltlarning tarqalishi ularga xos bo‘lgan boy madaniyat va tillarining keng yoyilishiga sabab bo‘ldi. Ular orasida til va madaniyat birligiga ega bo‘lgan bo‘lsa-da, hech qachon yagona davlat yoki imperiyani barpo etishmagan.

Miloddan avvalgi I asrda Yuli Sezar Galliyani bosib olishi bilan kelt qabilalari Rim imperiyasining ta‘siriga tushib, asta-sekin rimlashtirildi. Rim imperiyasi keltlarning siyosiy mustaqilligini tugatgan bo‘lsa-da, ular madaniyati ayrim hududlarda saqlanib qolgan. Ayniqsa, Britaniya orollari va Irlandiyada rimlashish jarayoni unchalik kuchli bo‘lmagan. Shu sababdan Irlandiya, Shotlandiya, Uels, va Kornuollda kelt tili va madaniyati bir necha asr davomida rivojlanib bordi.

Orta asrlarda xristianlikning tarqalishi bilan kelt madaniyati o‘zgara boshladi.

Irlandiyada kelt xo‘chlari va monastir an‘analari paydo bo‘ldi, bu esa kelt san‘ati va ma‘naviyatiga katta ta‘sir ko‘rsatdi. Kelgusi asrlarda ko‘plab kelt tillari yo‘q bo‘lib ketdi, lekin hozirgi kunda ularning ayrim tillari, masalan, irland, shotland, va uels tillari saqlanib qolgan va bu tillarda gaplashuvchilar soni bir necha hududlarda mavjud.

Keltlar tarixi va madaniyati ko‘plab afsonalar, san‘at asarlari, va arxeologik

yodgorliklarda o‘z aksini topgan. Bugungi kunda kelt madaniyati va tarixi Irlandiya, Shotlandiya, Uels va boshqa hududlarda alohida e‘tibor qaratilib, saqlanmoqda. Keltlar haqidagi afsonalar,

san'ati, va arxeologik yodgorliklar orqali bu xalqning boy madaniyati va tarixiga oid ko'plab ma'lumotlar olamiz.

**Asosiy qism:** Kelt davlatchiligi, asosan, qabilaviy boshqaruv tizimiga asoslangan bo'lib, markazlashgan davlat shakliga ega emas edi. Keltlar o'rtasida yagona boshqaruv tizimi yoki markaziy hukumat bo'lmagan, lekin ular kuchli mahalliy boshqaruv tizimiga ega bo'lgan qabilalarga bo'lingan. Har bir qabila o'zining boshlig'i yoki shohiga ega edi, va bu shaxslar urushlarda ishtirok etishlari, qabilaning ichki va tashqi masalalarini hal qilishlari bilan ajralib turardi.

### **Keltlarning siyosiy tuzilishi**

Keltlarning siyosiy tuzilishi qabilaviy boshqaruvga asoslangan edi. Yagona markazlashgan davlat tuzilmasi bo'lmagan, balki turli hududlarda yashovchi kelt

qabilalari o'ziga xos boshqaruv tizimiga ega edi. Har bir qabilaning o'z boshlig'i yoki shohi bo'lgan, u qabila orasida yuqori mavqega ega bo'lib, harbiy va siyosiy masalalarni hal qilgan.

Boshqaruv tizimi ko'proq kuchli rahbarga, ya'ni harbiy qobiliyatga ega bo'lgan boshliqlarga tayanar edi. Bu rahbarlar odatda boshqa qabilalar bilan kelishuvlar o'rnatish, urushlar olib borish va hududni himoya qilish kabi masalalarda muhim rol o'ynaganlar. Keltlar orasida o'zaro janglar ko'p bo'lgan bo'lsa-da, ba'zida ularning

qabilalari birlashib, kuchli ittifoqlar tuzganlar. Bu ittifoqlar ayrim vaqtlarda keltlarning mustaqil davlatchilik shakllari sifatida ham namoyon bo'lgan.

Keltlar turli qabilalarga bo'lingan, va ularning har birida o'z boshqaruv tizimi va hududi bo'lgan. Keltlar orasida davlat tuzilishi aniq shakllanmagan bo'lsa-da, ularning ba'zi

qabilalari mahalliy boshliqlar va shohlar boshchiligida mustaqil ravishda boshqarilgan. Bu boshliqlar odatda urushchilar orasidan chiqib, qabila ichida yuqori mavqega ega bo'lganlar. Miloddan avvalgi IV asrda Keltlar o'z hukmronligini kengaytirib, Yevropaning katta

qismini egallashga muvaffaq bo'lganlar. Ularning eng katta va kuchli davlati Galliya hududida tashkil topgan edi. Rim imperiyasi miloddan avvalgi I asrda Keltlar yashagan ko'plab hududlarni egallagan va natijada keltlarning mustaqilligi yo'qolgan. Rim istilosi Keltlarning urf-odatlarini, dini va madaniyatiga jiddiy ta'sir ko'rsatdi va asta-sekin ular rim madaniyati bilan aralashib ketdi.

Shuningdek, Keltlar o'zining boy madaniy merosi bilan ham mashhur. Ular musiqiy asboblari, san'ati, naqshlari va diniy e'tiqodlari bilan tanilgan. Ko'plab kelt naqshlari vatasvirlari keyinchalik xristian san'atida ham ishlatilgan.

### **Keltlar va qabilaviy boshqaruv**

Keltlar o'z davlatchilik tuzilmasini qabilaviy boshqaruv asosida tashkil etishgan. Har bir qabila, asosan, o'ziga xos hududni boshqargan, va bu qabilalar turli hududlarda yashab, mahalliy urf-odatlarini saqlab qolishgan. Boshqaruv tizimida harbiy yetakchilar, druidlar (diniy arboblari), va mahalliy zodagonlar muhim rol o'ynagan.

Qabilaviy boshqaruvda quyidagi guruhlar asosiy o'rin tutgan:

1. Shohlar va boshliqlar: Kelt qabilalarining boshliqlari shoh deb atalgan, lekin ularning hokimiyati markazlashgan davlatlar shohligidan ancha farq qilgan. Qabilalardagi shohlar odatda jangovar mahorat va shaxsiy obro‘ bilan tanilgankishilar edi. Ular qabila mudofaasini tashkil etish, ittifoqlar tuzish va boshqaqabilalar bilan savdo-sotiq yoki diplomatik munosabatlar o‘rnatish kabi masalalarda mas’ul bo‘lgan.

2. Zodagonlar va urushchilar: Kelt jamiyatida urushchilar yuqori mavqega ega edi, va zodagonlar sinfi ko‘pincha jangchilar orasidan chiqqan. Zodagonlar qabila ichida boylik va yerga egalik qilishgan va ko‘p hollarda urushlarga boshchilik qilishgan. Ular jamiyatda ko‘proq harbiy va iqtisodiy hokimiyatga ega bo‘lib, qabilani muhim qarorlar qabul qilishda yetaklab kelishgan.

3. Druidlar: Keltlar orasida druidlar diniy va ijtimoiy jihatdan katta ahamiyatga ega bo‘lgan. Druidlar nafaqat diniy marosimlarni o‘tkazgan, balki qonunlar yaratish va odil sudlovni ta’minlashda ham ishtirok etishgan. Druidlar odatda ko‘p bilimga ega bo‘lib, falsafa, tibbiyot va astronomiyadan ham xabardor bo‘lishgan. Bu ularga keng ijtimoiy ta’sir ko‘rsatish imkonini bergan.

**Kelt davlatchiligining hududiy rivojlanishi** Kelt davlatchiligi eng kuchli tarzda Galliya hududida rivojlangan. Miloddan avvalgi IV asrga kelib, Galliya hududida yashagan kelt qabilalari o‘z hukmronligini kengaytirib, shimoliy Italiya, Alp tog‘lari va Germaniyaning ayrim hududlariga ta’sir ko‘rsatgan. Budavrdagi Galliya keltlari ichki kuchga ega bo‘lgan qabilaviy ittifoqlarni shakllantirgan. Keltlarning bu hududdagi kuchi shu darajada mustahkam bo‘lganki, ular Rim imperiyasi bilan uzoq davom etgan urushlar olib borganlar. Keltlar Galliya hududida faqat harbiy jihatdan emas, iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan ham kuchli bo‘lgan. Ular savdo-sotiqda faol bo‘lib, turli qabilalar o‘rtasida savdo aloqalari mavjud bo‘lgan. Qabilalar o‘z hududlarini himoya qilish uchun birlashgan holda ittifoqlar tuzib, jamoaviy himoya qilish tizimini yaratishgan.

**Rim istilosi va uning ta’siri** Keltlarning eng rivojlangan va kuchli qabilalari Galliya hududida yashagan. Miloddan avvalgi IV asrda Galliya keltlari o‘z hududlarini kengaytirib, shimoliy Italiya va Yevropaning boshqa hududlariga ta’sir o‘tkazganlar. Bu davrda Galliya keltlari kuchli ittifoqlar tuzib, katta hududlarni boshqarib kelganlar. Ammo Galliya davlati ham yagonamarkazlashgan davlat bo‘lmagan, u qabilaviy tizimga asoslangan edi. Miloddan avvalgi I asrda Rim Respublikasi Galliya hududlarini istilo qila boshladi. Rimsarkardasi Yuliy Tsezar 58-50-yillar davomida Galliyani bosib oldi va kelt qabilalarini Rim nazoratiga oldi. Bu istilo natijasida keltlarning mustaqil davlatchiligi yo‘qoldi, va ular asta-sekin rim madaniyatiga singib ketdilar. Rim istilosi keltlarning dini, madaniyati vaboshqaruv tizimiga katta ta’sir ko‘rsatdi, va ularning ko‘pchiligi o‘z an’anaviy turmush tarzini yo‘qotdi.

**Britaniya orollaridagi kelt davlatchiligi** Rim istilosi keltlar madaniyatiga ta’sir ko‘rsatgan bo‘lsa-da, Britaniya orollaridagi keltqabilalari nisbatan mustaqil bo‘lib qolganlar. Britaniya va Irlandiyada keltlar mahalliy boshliqlar tomonidan boshqarilgan mustaqil qabilalar sifatida yashaganlar. Ayniqsa, Irlandiya keltlari uzoq vaqt mustaqillikni saqlab qolgan va bu hududlarda o‘ziga xos davlatchilik shakllari paydo bo‘lgan. Irlandiyada tuzilgan kichik shohliklar va ularning ittifoqlari kelt davlatchiligining bir ko‘rinishi edi. Rim istilosi keltlarning davlatchiligiga katta zarba berdi, va ularning madaniyati asta-sekin rimlashuv jarayoniga yuz tutdi. Ko‘plab keltlar o‘z urf-odatlarini saqlashga harakat qilgan bo‘lsa-da, Rim madaniyati bilan aralashib, o‘zlarini saqlab qola olishmagan. Rim imperiyasi keltlarning boshqaruv tizimini o‘zgartirgan va markazlashgan tizimni joriy qilgan. Keltlarning mahalliy boshqaruv tuzilmalari Rim viloyatlari tizimiga birlashtirilgan. Britaniya va Irlandiyadagi kelt davlatchiligi Rim istilosidan keyin ham kelt davlatchiligi Britaniya va Irlandiya orollarida saqlanib qolgan. Britaniya orollaridagi kelt qabilalari Rim davrida qisman mustaqil bo‘lib qolishgan va ular mahalliy boshliqlar boshchiligida o‘zlarini boshqarganlar. Ayniqsa, Irlandiyada kelt davlatchiligi uzoq vaqt davomida saqlanib qolgan va u yerda o‘ziga xos kichik shohliklar va qabilaviy ittifoqlar mavjud bo‘lgan. Irlandiyada milodiy birinchi ming yillikning

oxirigacha keltlarning qabilaviy boshqaruvi davom etgan. Bu yerda turli shohliklar, ya'ni mahalliy qabilalar tomonidan boshqariluvchi kichik davlatlar mavjud edi. Shohliklar o'rtasida doimiy o'zaro janglar vahududiy tortishuvlar bo'lib, lekin ular birdamlikda umumiy dushmanga qarshi chiqishgan.

### **Kelt davlatchiligi va madaniy me'rosi**

Keltlar o'zlarining boy madaniyati bilan Yevropa tarixida chuqur iz qoldirganlar. Ularning san'ati, musiqasi va diniy amaliyotlari keyinchalik Yevropaning boshqa xalqlariga ham ta'sir ko'rsatdi. Keltlarning naqsh va bezaklari, xususan spiral va boshqa geometrik naqshlar, keyinchalik xristian san'atida ham qo'llanildi. Shu bilan birga, keltlar tomonidan yozib qoldirilgan adabiyot va asarlar o'z davrining madaniy qimmatliklaridan sanaladi. Keltlarning diniy e'tiqodlari, ularning druidlarga ishonchi va tabiat kuchlariga sig'inishlari ularning madaniyatida muhim rol o'ynagan. Ular tabiat bilan yaqin bo'lishni qadrlashgan va bu e'tiqod ularning hayot tarziga ta'sir ko'rsatgan. Keltlarning tarixi va madaniyati Keltlarning tarixi miloddan avvalgi birinchi ming yillikda boshlanadi. Ular dastlab Markaziy Yevropada yashagan bo'lib, keyinchalik g'arbga va janubga tarqalgan. Keltlarning madaniyati boy va xilma-xil bo'lib, ular musiqiy asboblari, naqshlari, san'ati va qimmatbaho metallardan yasalgan buyumlari bilan mashhur edilar. Keltlar tabiat kuchlariga sig'ingan, diniy amaliyotlari druidlar tomonidan boshqarilgan. Druidlar keltlar orasida nafaqat diniy, balki ijtimoiy va huquqiy masalalarda ham muhim rol o'ynagan.

**Xulosa:** Keltlar Yevropaning qadimgi xalqlaridan biri sifatida o'ziga xos qabilaviy

davlatchilik shaklini yaratganlar. Ularning boshqaruv tizimi markazlashmagan bo'lib, qabilaviy ittifoqlar asosida tashkil topgan. Keltlarning eng yirik va kuchli qabilalari Galliyada joylashgan bo'lib, ular bir necha bor Rim imperiyasiga qarshi kurashganlar. Rim istilosi natijasida keltlarning ko'pchiligi mustaqilligini yo'qotdi, ammo ularning madaniy merosi bugungi kunga qadar yashab kelmoqda. Britaniya va Irlandiya orollarida esa kelt madaniyati uzoq vaqt davomida saqlanib qolgan va keyinchalik xristianlashuv jarayoniga ta'sir ko'rsatgan.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Cunliffe, Barry – The Ancient Celts

Ushbu kitobda Keltlarning tarixiy, ijtimoiy va madaniy jihatlari keng yoritilgan.

2. Green, Miranda J. – Celtic Myths

Keltlarning mifologiyasi va diniy e'tiqodlari haqida batafsil ma'lumot beradi.

3. Laing, Lloyd, and Laing, Jennifer – Celtic Britain and Ireland: Art and Society

Ushbu kitobda Keltlar san'ati va ularning Britaniya va Irlandiyadagi jamiyatlari haqida yozilgan.

4. MacCana, Proinsias – Celtic Mythology

Kitob Kelt mifologiyasi, afsonalari va urf-odatlariga bag'ishlangan.

5. Markale, Jean – The Celts: Uncovering the Mythic and Historic Origins of Western Culture

Bu kitobda Keltlar madaniyati va ularning G'arbiy madaniyatga ta'siri o'rganiladi.

6. Powell, T.G.E. – The Celts

Keltlar tarixini kengroq yoritib, ularning yashash tarzi, urf-odatlari va dini haqidama'lumot beradi.

7. Koch, John T. – Celtic Culture: A Historical Encyclopedia

Ushbu ensiklopediya Kelt madaniyati va uning rivojlanish jarayonlari haqida batafsil ma'lumot beradi.

8. Fitzpatrick, Andrew – The Idea of the Celtic

Keltlik tushunchasi, ularning identifikatsiyasi va tarixiy rivojlanishi haqida ma'lumot beradi.

9. Ó Hógáin, Dáithí – The Celts: A History

Keltlar tarixini eng qadimgi davrlardan to keyingi davrlargacha o'rganishga bag'ishlangan.

10. Chapman, Malcolm – The Celts: The Construction of a Myth

Bu asar Keltlar haqidagi afsonalar va ularning tarixiy asoslari haqida so'zlaydi.